

Teší ma, pán Radič!

Ked' ma v októbri 2013 oslovili z vydavateľstva Ikar, aby sme sa stretli spoločne s Ivetou Radičovou, netušil som, o čo ide. „Chceme, aby si napísal knihu o Stanovi,“ dozvedel som sa z telefonátu, a to bolo všetko.

Do stretnutia zostávalo zopár dní, a tak som mal dostatok času, aby som si celú vec dôkladne premyslel. Priznám sa, tá ponuka ma zaskočila, lebo som práve dokončoval svoj tretí román, zápletky, vzťahy, charaktere som musel ešte dotiahnuť do konca. Pracoval som odušu, bol som až po uši ponorený vo svojom príbehu. Napriek tomu sa mi pred očami začala zjavovať Stanova tvár, jeho hlas, gestá a smiech. Okamih, keď sme sa zoznámili. Deň, keď mi ponúkol spoluprácu. Roky, ktoré sme prežili spoločne s kolegami a kamarátmi. Chvíle radosti a zadosťučinenia z dobre vykonanej práce. Pocit zmaru a bezmocnosti, keď sa nám nedarilo – pracovne či ľudsky. Eufória z pozitívnych spoločenských zmien, ale aj trpkosť poznania, že nič nie je také jednoduché, ako sa na prvý pohľad zdá...

Pri spomienke na Stana som si uvedomil, ako nemilosrdne plynie čas, ale aj to, aký je krutý a nespravodlivý. Ako dokáže vymazať spomienky na ľudí, ktorí si to nezaslúžia a ktorí tu veľmi chýbajú. Svojím humorom, názorom, postojom. Možno by sme ich fyzickú stratu nepociťovali tak bolestne, keby ich dokázali nahradit iní – lepší. Lenže zmysel pre humor, ktorý má postoj pevne podopretý názorom, je vzácná kombinácia. Najmä dnes. Občas mám pocit, že ju už nikto nehladá, nepotrebuje a mnohým dokonca prekáža. Preto je človek ako Stano Radič nenahraditeľný. Uvedomil som si, že Radičov život nie je len jeho príbehom či príbehom jeho rodiny, priateľov a kolegov. Zároveň je aj príbehom slovenského humoru a satiry. Plný zápasov, nepochopenia, ale i radostí, víťazstiev, omylov a sklamania. V konečnom dôsledku je život Stana Radiča zrkadlom našej doby a udalostí, ktoré sa v tejto krajine udiali za posledných päťdesiat rokov. Lebo toľko sa dožil človek, o ktorom mám napísaa knihu.

V duchu som si teda povedal áno. Ešte skôr, ako sme sa dohodli s vydavateľstvom, so Stanovou manželkou a dcérou Evkou. Po úvahách, ktoré ma prenasledovali v posledných dňoch, som si bol istý, že napísaa knihu o Stanovi Radičovi je nielen potrebné, ale priam nevyhnutné. Nebol som si však istý, či to dokážem.

Aká má byť kniha o tomto „majstrovi nenápadnej pointy“ (ako ho kedysi nazval jeden z nemnohých dobových kritikov, venujúci sa porevolučnému humoru)? Asi taká, akým bol on sám: vtipná, nepatetická, úprimná. Mierne „strelená“ až recesistická. Láskavá, a pritom prudká až cholericická. Mala by zobrazovať protagonistu v kontexte doby a udalostí, ktoré ho obklopovali. Lebo on sám dobu intenzívne vnímal, čerpal z nej námety a svojím spôsobom ju aj formoval. Mala by byť pestrá, dynamická a plastická – rovnako ako činy a aktivity človeka, ktorý inšpiroval jej vznik.

Posledný problém, s ktorým som si nevedel rady, bol: ako začať? Logika ľudského života radí autorovi jednoznačne: detstvo, chlapčenstvo, mladlosť... Ja som však doteraz nijakú biografiu nenapísal a zrejme ani nenašíem. Knihu o Stanovi Radičovi som nepoňal ako klasický životopis. Nie je to výpočet jeho životných faktov, úspechov či prehier. Rovnako som sa snažil, aby rozprávanie neskĺzlo do pozície veselých historiek z nakrúcania alebo spomienok hŕstky kamarátov pri pive. Bolo by to príliš jednoduché, lacné a pohodlné. A keďže Stano takýto prístup vždy odsudzoval, vedel som, že to musím urobiť inak.

Využijem teda privilégium autora, ktorý bol zároveň kolegom a priateľom človeka, o ktorom píše, a začнем dňom, keď sme sa prvýkrát stretli a pristúpili k vzájomnej spolupráci.

Bola jeseň 1991 a redakcia zábavných žánrov Slovenského rozhlasu v Bratislave pripravovala pre svojich poslucháčov Silvester. Situácia neľahká, dokonca oveľa ťažšia ako kedykoľvek predtým. O tom, na čom sa budú občania Československa zabávať, štyriadsať rokov rozhodovali komunisti. Sloboda prišla náhle, takmer neohlásene, a zaskočila všetkých, dokonca aj humoristov. Celé roky „srandovali“ v inotajoch, kamuflovali význam svojich žartov, pokúšali sa oklamať cenzúru. A to všetko tak, aby im diváci a poslucháči porozumeli a ešte sa aj zasmiali!

Silvester 1991 bol tretím, ktorý sme oslavovali v demokratickej spoľočnosti. Ten prvý, v roku 1989, sme takmer nevnímali. Opitý šťastím a eufóriou z novonadobudnutej slobody sa celý národ prirodzene tešil a zabával. Áno, trochu sa aj žartovalo. Ale iba na účet vystrašených komunistov, ktorí iba pred mesiacom prišli o moc.

Silvester 1991 bol už celkom iný. Národ sa pomaly začínať preberať z porevolučnej „opice“. Politická scéna sa hemžila novými stranami, hnutiami, alternatívami. Vzbúkol dlho potláčaný nacionalizmus. V lete 1992 mali prebehnuť druhé demokratické voľby. Medzi oboma federatívnymi republikami sa čoraz viac objavovali odstredivé tendencie. Hrozil rozpad štátu.

Ako v tejto situácii žartovať? To bola zrejme otázka, ktorú si kládol aj Stano Radič.

V roku 1991 sme v produkcií agentúry G.A.G. cestovali po slovenských mestečkách a kúpeľoch s kabaretom *Vysílá Rádio Motytschka*. Program sa opíral o Lubomíra Motyčku, vtedy veľmi populárneho redaktora banskobystrického *Dobrého rána*. Stano Radič sa prišiel na nás kabaret pozrieť do kúpeľov Sliač. Pozval ho autor scenára, humorista Ján Snopko. Ja som v kabarete, pochopiteľne, parodoval politikov. V móde boli Havel, Klaus, Kňažko, Fedor Gál, Dubček. No a, samozrejme, vychádzajúca hviezda Vladimír Mečiar. Stanovi sa program páčil a s menšími výhradami ho „kúpil“ do rozhlasového Silvestra.

„Robíte to dobre,“ povedal mi po predstavení. „Myslel som, že imitovanie je už prekonaný žáner, ktorý sa hodí iba do vidieckych estrád. Vám sa podarilo vdýchnuť tomu nový rozmer.“

„To ma teší, pán Radič!“ povedal som a ani trochu som neklamal. Stanova stručná, ale výstižná charakteristika bola prvou recenziou, ktorú som o svojom umení počul z úst človeka, ktorý sa humoru venoval profesionálne.

Naše ďalšie stretnutie sa konalo o rok. Na VI. (a poslednom) ročníku Festivalu rozhlasového humoru v Bardejove. Zastupoval som tam *Banskobystrický sobotník*, do ktorého som prispieval autorsky.

„Nevedel som, že aj píšete,“ privítal ma Stano, ktorý dostal za úlohu v Bardejove nahrať jednu z častí rozhlasového mesačníka *Apropo*. Fór bol v tom, že nahrávka sa realizovala z príspevkov regionálnych štúdií. Stanovi sa tak dostalo do rúk niekoľko mojich skečov a monológov. Jedien z nich vybral do svojej relácie.

„Ak budete mať chuf a čas, napíšte niečo pre nás,“ vyzval ma po verejnej nahrávke.

Bolo po voľbách a o tri mesiace mala zaniknúť Československá republika. Štát, do ktorého sme sa obaja narodili a považovali ho za svoju vlast. Očakávala nás samostatná Slovenská republika. Nikto nevedel, aká bude, ale prihliadnuc na kvalitu politikov, ktorí ju mali viesť, väčšina občanov Slovenska hľadela do budúcnosti s oprávnenými obavami... V tom čase som sa stal kmeňovým autorom rozhlasovej relácie *Apropo*. Spriateľili sme sa so Stanom a on mi prezradil svoje plány. Mal som v nich zohrať významnú a pre môj život zásadnú úlohu. Ale o tom až neskôr. Vráťme sa teraz k Stanovi, respektívne do čias jeho detstva.

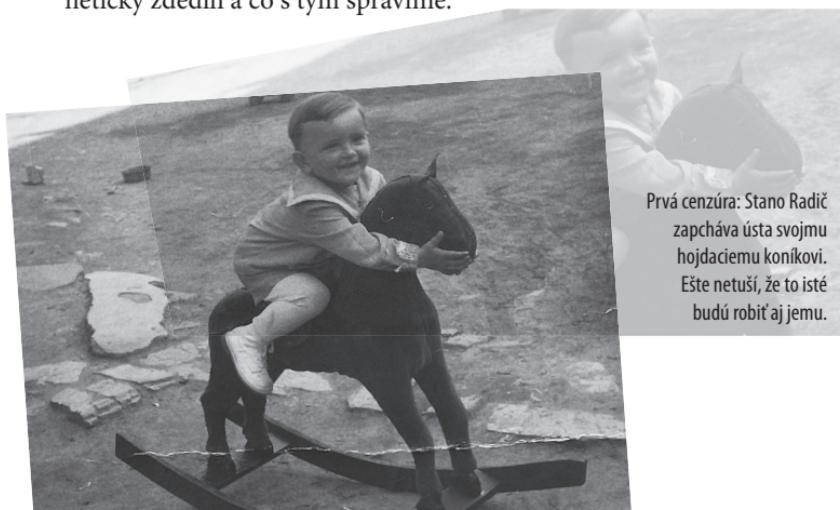
Kalinovo a Lučenec

Detstvo a mladost'

Obec Kalinovo leží v Lučenskej kotline v okrese Poltár. Hoci ju zo severu ohraničuje južné úpätie Slovenského rudohoria, dominantnou črtou okolitej krajiny je rovina. Kalinovo má v súčasnosti asi 2 200 obyvateľov, prvý písomný doklad o tejto obci je z roku 1279. Dedinou preteká rieka Ipeľ. Za zmienku stojia historické pamiatky, ktoré sa v obci zachovali: evanjelický kostol s románskym jadrom z 13. storočia, barokovo-klasicistická zvonica z polovice 18. storočia a tzv. Gejzov park, ktorý v druhej polovici 19. storočia vybudoval botanik a zememerač Gejza Török. V parku je bohatá skladba drevín vrátane vzácných stromov z južnej Európy a Afriky. Pri mene Török, ktoré po maďarsky znamená Turek, sa treba na chvíľu pozastaviť. Historickou zvláštnosťou Kalinova je, že v rokoch 1554 – 1593 ho okupovali turecké vojská.

Možno aj tento fakt trochu prispel k južanskému až stredomorskému výzoru chlapca, ktorý sa v Kalinove narodil 7. mája 1955. Možno je ľajomstvo jeho tmavých, uhrančívych očí a čiernych fúzov ukryté v balkánsky znejúcom mene Radič. Čažko povedať. Samotný Stano na túto tému rád žartoval. Raz, keď už bol známy humorista, napísala mu istá Rómka: „Pán Radič, som veľmi rada, že sa v televízii konečne začínajú presadzovať aj naši ľudia...“ Faktom však zostáva, a Stano to sám potvrdil, že v Novohrade pôsobila veľmi oblúbená cigánska kapela primáša Ondreja Radiča.

Stredná Európa bola v minulosti taviacim kotlíkom národov. Tých, čo sa tu usádzali, dobývali ju, alebo ſou iba prechádzali. Pátrat po našich predkoch je ľažké a v podstate nemožné. Dôležité je, čo sme po nich geneticky zdedili a čo s tým spravíme.



Prvá cenzúra: Stano Radič zapcháva ústa svojmu hojdaciemu koníkovi. Ešte netuší, že to isté budú robiť aj jemu.

Zoznam osobností, ktorých život sa spája s Kalinovom, je prekvapujúco pestrý. V rokoch 1694 – 1695 tu chodil do školy slávny polyhistor Matej Bel. Narodili sa tu československý futbalový reprezentant Igor Filo, významní vedci Igor Bella a Miroslav Morháč, výtvarník Ladislav Gndl či generál Milan Cerovský. Svoje heslo na internetovom portáli obce má aj rodák PhDr. Stanislav Radič. Okrem životopisných faktov sa tu uvádza: *Do Kalinova sa veľmi rád vracal najmä na slávnu zabíjačku, stretnutie pri živánskej či na návštevu k príbuzným...*

Stanovi Radičovi sudičky nadeliči niekoľko zaujímavých vlastností: pevnú vôľu, ctižiadostivosť, dar dívať sa na veci s humorom a k tomu literárny talent. Navyše neskrotnú, výbušnú povahu, doplnenú o zmysel pre spravodlivosť. Nebezpečná kombinácia, ktorá mu v budúcom živote prinesie veľa nepríjemností. Zdedil ju pravdepodobne po otcovi, ktorý bol prísny a trestal akýkoľvek prehrešok proti slušnému správaniu.



Stano v plienkach na predomí
rodného domu v Kalinove.
Plienok sa čoskoro zbavil,
Kalinova nikdy.

„Na našom dome pracovali murári z ktorejsi maďarskej dediny. Bolo leto a my sme spolu s nimi obedovali na záhrade. Jeden z nich chcel otca prejavať vďaku za pohostinnosť a vyhlásil: Nebojte sa, pán Radič! To bude taký dom, že klobúkom dole!... Nevydržal som, očarujúca veta ma rozosmiala, a otec mi dal takú poza uši, že som na seba prevrhol tanier s polievkou.“

Stano vyrastal v rodine Jána a Marty Radičcov spolu so staršou sestrou Drahomírou. Otec začínal ako pomocný notár, neskôr robil úradníka v rôznych štátnych podnikoch, pôsobil aj na kalinovskom miestnom národnom výbere, kde sobášil. V roku 1959 ho vylúčili z komunistickej strany. Ako kuriozitu možno spomenúť, že neskôr, už ako bývalý člen, písal prejavy vtedajšiemu predsedovi dedinskej organizácie komunistic-

kej strany. Mama bola úradníčka, neskôr pracovala ako vedúca školskej jedálne v Kalinove, potom zostala na invalidnom dôchodku.

Detstvo prežité na vidieku, v lone prírody a v spoločnosti kamarátov považuje Stano za ideálne. Ako štyridsaťročný spomína:

„Hovorí sa, že domov človek naplno objaví až vtedy, keď z neho odíde. Ja na Kalinovo aj na Lučenec často myslím, a napriek tomu, že sú to spomienky, niekedy ako keby som aj na minulosti objavoval nové veci. Inak Kalinovo a Lučenec sa mi spájajú s dvoma fázami môjho života. Kalinovo s perfektným detstvom pri mlyne na Pažiti, kde sme bývali, a Lučenec so študentským životom a so všetkým tým, čo k nemu patrí. Tých osemnásť rokov v Novohrade však vnímam hlavne ako spomienky na ľudí, ale aj na udalosti, príjemnosti či nepríjemnosti, pekné pohľady a výhlady, ale aj na také veci, ako sú napríklad vône. V tomto smere som dosť prírodným človekom.“

Stano si z detstva odniesol veľa spomienok. Cítiť z nich poéziu vidieka. Dôverného spoločenstva, kde sused vidí tomu druhému do záhrady a často aj do taniera. Ludia žijúci na dedine sú navzájom na seba odkázaní. Musia si pomáhať, udržiavať susedské vzťahy, rešpektovať sa. Žarty a figle, ktoré stvárajú vidiecki chlapci, sa od tých mestských veľmi nelíšia. Rozdiel je v prostredí a „šírke priestoru“, ktorý majú k dispozícii. Zatiaľ čo mestskí fagani môžu vyuvaďať v cudzej štvrti anonymne, na dedine sa to nedá. Dedina je kolektív a často sa ako kolektív aj správa.

„Do základnej školy som spolu s ďalšími tromi-štyrmi kamarátkami na život a na smrť chodil najmä preto, aby bola srebra. Svojim učiteľom som preto vďačný za to, že naše kúsky radšej odmieňali jednou-dvoma presne mierenými ranami a nie trojkami zo správania.“

Stano Radič s gustom rozprával historku, ktorá je ukážkovým príkladom kolektívneho žartu, aký sa môže udiť iba na vidieku. Raz v lete do Kalinova zavítal český komediant. Artista, ktorý dokázal balansovať na vysokej tyči. Celý deň ju staval uprostred dediny a večer, keď na tyč konečne vyliezol, aby predviedol svoje umenie, zistil, že nemá divákov. „Pojďte se, lidi, podívat, vždyť to stojí pouhých päť korun!“ vykrikoval a pritom robil na tyči stojku na jednej ruke. Nikto však neprišiel, lebo milého Čecha na tyči videl každý pohodlne a zadarmo zo svojej záhrady...

Detstvo prežité v Kalinove Stano Radič opísal v scenári *Chalani*, podľa ktorého v roku 1986 nakrútil režisér Laco Halama rovnomenný televízny film. Z internetovej stránky Československej filmovej databázy sa dozvedáme, že hlavnú úlohu stelesnil Ján Bzdúch. Ostatné postavy

Radičovho „pôvodného príbehu z dedinského prostredia“ stvárnili det-skí herci. Divácka spokojnosť s filmom je nadpriemerná, ohodnotená známkou 67 %. K filmu je pridaný jeden komentár, paradoxne od čes-kého diváka:

U tohto filmu jsem se jako dítě moc nasmál. „Vedeme 2 : 0.“ Bohužel, mar-ná sláva, nakonec hoši prohráli 2 : 3. Nešlo ovšem o futbal, nýbrž o alotria, která hoši vyváděli místnímu zahradníkovi. Zahradník se nedal a nako-nec zvítězil.

Aj z tohto stručného komentára možno usúdiť, že jednou z dominánt Radičovho detstva bol futbal. Nečudo, v jeho rodnej obci dodnes pô-sobí skvelý futbalový oddiel Baník Kalinovo a jeho otec bol dlhorôč-ným funkcionárom Slovenského futbalového zväzu. Stano spomína, ako k nim raz v piatok prikvitol utrápený rozhodca. Mal pred sebou veľkú dilemu. V nedeľu ho čakal zápas a jeho zatiaľ „neoslovil“ ani je-den z funkcionárov konkurenčných klubov! „Čo mám robiť? Ako mám pískať?“ trápil sa nešťastník. „Pískaj podľa pravidiel,“ poradil mu pán Radič. Na sklonku života Slovenský futbalový zväz udelil svojmu dlho-ročnému členovi Cenu fair play – medailu Dr. Chodáka. Syn bol na otca vtedy veľmi pyšný. Keď sa ho v novinách pýtali, čo považuje za svoj naj-väčší úspech v roku 2000, bez váhania vyhlásil:

„Cenu fair play, ktorú dostal môj otec za päťdesiatročné pôsobenie v slo-venskom futbale. Kam sa hrabú všetky moje úspechy na tento najväčší! Gratulujem, otec!“

Do Kalinova, ktorý bol povestný skvelým futbalovým trávnikom, chodievali často na sústredenia futbalisti Spartaka Trnava, ktorí patril v tom čase k špičkovým mužstvám I. československej ligy. Stano sa ako chlapec mohol dívať, ako s loptou narábajú vtedajšie futbalové hviezdy Adamec, Kuna, Hagara, Dobiaš či Kékeli. Dorastenecký výber Kalino-va, ktorého členom bol aj Stano, si dokonca mohol („za odmenu“) za-hrať s majstrom Československa. „Prehrali sme 1 : 14. Napriek tomu, že náš brankár chytal za Trnavu a Kékeli stál v našej bráne,“ spomínał Stano, inak futbalovým srdcom slovanista. Pretože jeho otec bol dlho-ročným futbalovým funkcionárom a inštruktorom, chodieval na rôzne zápasy a brával so sebou aj syna. „Mojím idolem bol Jokl, ale páčili sa mi aj šoumeni ako Adamec či Petráš, ktorí pre diváka urobili vždy čosi navyše. Najväčší zážitok mám z medzištátneho duelu, v ktorom Čes-koslovensko vyhralo v roku 1968 na Tehelnom poli nad Braziliou 3 : 2. Pohľad na zaplnený 60-tisícový štadión bol úžasný a navyše dal Adamec Brazílčanom tri góly.“

Vo futbale a v politike sa vyzná každý.
Stano Radič sa vyznal aj v humore.



Stano Radič si zaspomínał ešte na jeden divácky zážitok, tentoraz z Budapešti: „Boli sme tam s otcom na stretnutí Dózsa Ujpest – Trnava a mali sme lístky na státie. Pri pohľade na bulletin sa potešilo moje prebúdzajúce sa ‚srandovnícke‘ srdce, lebo som tam objavil veľmi zaujímavé vety. Domáci si chceli uctiť súpera, a tak ho privítali slovami, ktoré potom zrejme nejaký Maďar preložil so slovníkom. Jednu vetu si doteď pamätám – Špártak Trnava päťkrátny mistrovský skupini Československej. Malo to znamenať, že Spartak Trnava získal päť československých titulov.“

Zmysel pre fair play teda Stano zdedil po otcovi. Keď však roku 1974 maturoval na Gymnáziu B. S. Timravy v Lučenci, zistil, že fair play je systém, ktorý neuznáva každý:

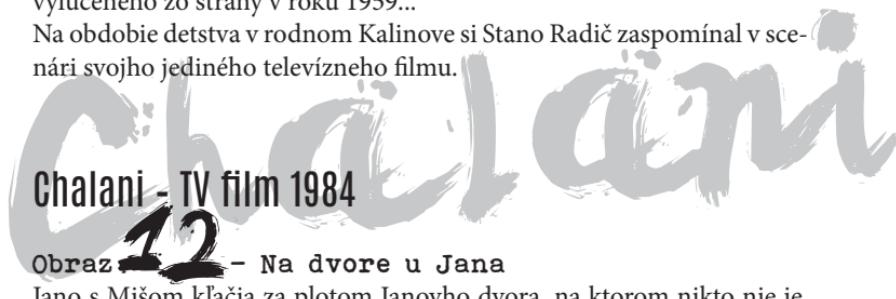
„Na gymnáziu bolo pekne – iba v našej triede bolo z tridsiatich dvoch ľudí dvadsaťdeväť opačného pohlavia ako ja! V prvom ročníku som bol hrdý na to, že mi profesori vykajú, a vo štvrtom zasa na to, že mi niektorí tykali. Bol to istý prejav kamarátstva. Najradšej spomínam na tých, ktorí s nami hrali trochu riskantnú hru a naznačovali nám, že biele je biele a nie čierne a že červené zostane červeným. Boli to páni profesori v pravom zmysle tohto slova – Rusnák, Becher, Šufliašky a iní... Ku koncu gymnaziálnych štúdií, keď už sa končili žarty a bolo sa treba vážne priznať, čo kto chce ísť študovať, ja som najprv koketoval s medzinárodným právom – až kým som sa nedozvedel, že sa študuje v Moskve. No a tam sa mi vôbec nechcelo – učiť sa, učiť sa, učiť sa! V tom čase sa ukázalo, že leninovcov je dosť aj v Lučenci, a jeden z nich – vtedajší pravoverný súdruh riaditeľ gymnázia – mi na kádrové materiály napísal červenou ceruzkou (akože inou?!): ‚Neodporúčam na štúdium na vysokej škole!‘“



„Na gymnáziu bolo pekne...“ Stano v zajatí svojich spolužiačok na stretnutí absolventov po 25 rokoch.

Tak som si išiel zlepšiť kádrový posudok do Podpolianskych strojární Hriňová, kde som si tvrdo odpracoval ako vrtač kovov rok pri mašine a stal sa zo mňa robotník. Vidíte, aké to bolo pre robotníka za socializmu ľažké? Dnes – za kapitalizmu – sa robotník poľahky dostane až do parlamentu. Ale to už odbočujem – skrátka, dobrí ľudia v Hriňovej (najmä Ďurko Bračok) mi potom pomohli tým, že mi napísali pozitívny posudok a zbavili ma toho strašného zločinu, že som bol synom otca vylúčeného zo strany v roku 1959...“

Na obdobie detstva v rodnom Kalinove si Stano Radič zaspomínał v sce-nári svojho jediného televízneho filmu.



Obraz 12 - Na dvore u Jana

Jano s Mišom kľačia za plotom Janovho dvora, na ktorom nikto nie je. Jano ukazuje Mišovi štvoro šiat svojej starej mamy a niekoľko šatiek, ktoré visia spolu s ostatnou bielizňou na šnúre. Preskočia plot a zvesia šaty. Janov pes, ktorý má kosti vysypané na tráve, vezme jednu do papule a urazene odchádza do búdy.

13

Obraz 13 - Na ceste pred Janovým domom

Mišo s Janom, so šatami v rukách, obzerajúc sa vychádzajú na ulicu, náhlia sa preč. Spoza zákruty oproti nim vychádza traktor, na ktorom sedí Vladov otec. Zastaví pri chlapcoch, tí skrývajú šaty za chrbát.

Vladov otec: Nášho Vlada ste nevideli?

Mišo: Nie... Vlastne áno. Je pri Ipli.

Vladov otec: Tak mu odkážte, aby natrhal trávu pre zajace, lebo mu vyšklbem uší!

Vladov otec tresne dverami traktora a prudko odštartuje. Mišo ho spre-vádza pohŕdavým gestom a hovorí Janovi.

Mišo: Nervák, čo?

Jano prikývne.

14

Obraz 14 - Pri rieke

Jano s Mišom pribehnú so šatami. Peter a Vlado vstávajú a zvedavo po-zerajú, čo doniesli. Mišo odovzdá Vladovi odkaz.

Mišo: Otec ti odkazuje, aby si zajacom vytrhal uši... vlastne trávu aby si im natrhal.

Vlado vyvráti oči dohora. Mišo rozprestiera na trávu šaty a šatky.

Peter: Ideme na maškarný?

Mišo: Čo na maškarný! Na plavecký!

Chlapci sa smejú, s nadšením prijímajú nápad. Začnú si nešikovne ob-liekať šaty a Mišo každému pridelí šatku, pričom nadnesene hovorí.

Mišo: Nech sa páči! Aby sme boli fešandy!

Keď sú kompletne vystrojení, Mišo si potajomky kľakne za Vlada a Jano spredú do Vlada sotí. Vlado padá cez Miša na chrbát. Všetci sa smejú

a začnú sa naháňať po brehu. Mišo odrazu zastane, prikrčí sa, urobí zo-pár krokov dozadu a hovorí.

Mišo: A takto sa kúpe naša stará mama...

Rozbehne sa a skočí hlavičku do vody. Jano sa takisto prikrčí, najprv napodobňuje krívajúcemu stareňku, potom sa rozbehne a skočí za Mišom. Obom vo vode šatky zlezú na oči a jeden druhému ich so smiechom upravujú. Potom kričia na kamarátov, ktorí sa nevedia odhodlať na čin.

Mišo: No čo je? Podŕme!

Vlado s Petrom sa konečne osmelia, svorne sa rozbehnú a nohami skáču do vody. Keď sa vynoria, Peter vychrstne z úst poriadny dúšok vody.

Peter: Fuj! Ledva sa držím nad vodou...

Jano: Ešte dobre, že nie si svoja stará mama, však?

Všetci chlapci sa rozosmejú.

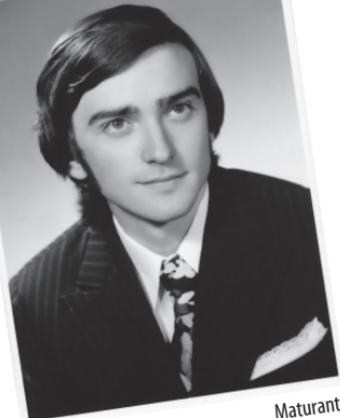
Bratislava Zrod sociológov

„Či som chcel, či nechcel, celý život som sa nejako dostával do kontaktu a neraz aj do kríza s politikou. Preto som si povedal, že pôjdem študovať vedu, ktorá sa politikou dosť výrazne zaoberá – teda sociológiu. A veru-že som neolútoval.“

Stanovi Radičovi sa stalo štúdium sociológie naozaj osudným. Dvanás-teho júna 1975, keď sa unúval do Bratislavu na zápis, stretol svoju budú-cu spolužiačku a životnú partnerku Ivetu, vtedy Karafiátovú.

„Vyzeral impozantne,“ hodnotí jeho imidž po rokoch Iveta. „Na filozo-fickú fakultu prišiel v pásikavom saku s obrovskými chlopňami, v zvo-nových nohaviciach, spod ktorých mu nebolo vidieť topánky. Spolu s oblekom mohol dokopy vážiť asi šesťdesiat kíl. Neodolateľný vidiecky elegán!“

„Ten oblek bol tretí najlepší v dedine,“ bránil sa Stano, keď o svojom



Maturant.

prvom kontakte s Ivetou žartovali v zábavnej šou *Ružové okuliare*. „V okamihu, ako ma zazrela, utrúsiла štiplavú poznámku: Bacha, ide ľažký sociológ! Vyzerala ako veľkomestská slečinka a ja som si o nej pomyslel svoje. V každom prípade, bol to náš prvý kontakt. Rozpačitý, ale v konečnom dôsledku rozhodujúci.“

„Stano bol rozkošný,“ prezrádza Iveta. „Keď sme mali predmet úvod do vyšszej matematiky,

vyvolala ho prednášajúca k tabuli. Pýtala sa na deriváciu, integrál a ešte na nejaké špeciálne matematické termíny. Nič nevedel. Potom mu dala príklad, ktorý mal vypočítať, a keď skončil, zhrozená sa ho spýtala: A vy ste študovali v slovenských školách?!“

Napriek spoločnému štúdiu trvalo neuveriteľné štyri roky, kým prerástli prebúdzajúce sa sympatie do bližšieho vzťahu. „Stretnutie Býka a Streleca (Stanislava a Ivety),“ komentuje po rokoch Iveta. „Býk chce ovládať, Strelec nechce byť ovládaný. Na krátkodobý vzťah treba sebaovládanie a disciplínu, na dlhotrvajúci zázrak!“

Býk a Strelec sa stretli pri zdobení
vianočného stromčeka.

Dopadlo to dobre: Býk neútočil
a Strelec nestrieľal...



Nakoniec sa o „zázrak“ pokúsili. Na prvé rande si Stano obliekol tmavomodrý rolák. „Bol to najlepší rolák v celom internáte,“ spomína na ten deň. „Preto ma zarazilo, že keď som vstúpil do kaviarne, kde sme sa mali stretnúť, všetci sa začali usmievať. Bolo to zvláštne, lebo vtedy som bol neznámy študent. Keď som našiel Ivetu, smiala sa tak, že som ju nevedel utísiť. Chodí sa pozriēť do zrkadla, poradila mi naostatok, a ja som zistil, že môj nádherný rolák poctil svojou dávkou neznámy holub.“

Potom nabrali udalosti rýchly spád. Stano a Iveta sa zosobášili v roku 1979 a o rok sa im narodila dcéra Eva. Stano si musel odkrútiť povinnú vojenskú službu v Prešove.

„Po pretrpení toho nezmyslu, ktorý sa nazýva základná vojenská služba, prípadne najčestnejšia povinnosť, som mal na výber – nastúpiť vo fakultnej nemocnici na psychiatriu k docentovi Molčanovi (podotýkam, že ako zamestnanec, nie ako pacient) alebo do metodicko-výskumného kabinetu v Slovenskom rozhlase. Vybral som si rozhlas a nepokladám to za náhodu – už vtedy mi totiž začalo „harašíť“ v hlave a písal som aforizmy, krátke poviedôčky atď. Aj keď z hľadiska posudku z vojenčiny som mal možno uprednostniť tú psychiatriu. Viete, čo mi vojaci napísali? Cítujem: Zverené úlohy splní, ale vyžaduje stály dozor!“



Stano s Ivetou v náručí.
A pred nimi strmé schody života.

Stanova manželka začala v roku 1979 pracovať v Sociologickom ústavе SAV. Mala tam stráviť dlhých desať rokov. Stano prijal v roku 1980 miesto v Slovenskom rozhlase. Zo svojej trvalej a nehynúcej lásky k sociológii sa vyznal v roku 2001 v týždenníku *Kultúrny život*:

„Sociológia ako veda o spoločnosti bola už svojou podstatou vždy odbojou. Odbojná a nebezpečná bola však iba pre režimy, ktoré pred občanmi aj pred spoločenskými vedami niečo tajili. Pravda je taká, že nijaký režim dlhodobo nič neutají ani pred občanmi, a tobôž nie pred spoločenskými vedami. Už bolševici v Rusku správne pobadali, že na sociológiu si treba dať špeciálne pozor. Na jedného z najlepších ruských sociológov svetového mena Pitrima Sorokina nariadił Lenin atentát ako vystrihnutý z bolševickej zradcovskej učebnice. Naďastie, Sorokin vedel, s kým má tú čest, a včas z Ruska ušiel. To je rukolapný príklad užitočnosti sociologického vzdelania, ktoré vám niekedy môže zachrániť život, ale vždy vám môže zachrániť čest.“

V Radičovej osobnosti akoby sa stretli dva zdanlivo protichodné póly. Na jednej strane – prísný vedecký prístup v skúmaní spoločnosti a jej problémov. Na strane druhej – túžba nabúrať akademickú vážnosť prieskumov a tabuiek a dostať vedecké poznatky medzi obyčajných ľudí. „Potreba sledovať veci verejně sa mi stala chlebom každodenným, lebo som sa presvedčil, že postoj „mňa to nezaujíma, robím si svoju robotu“ je čistý alibizmus. V tomto postoji nehľadajte nijaký romantizmus ani hrdinstvo, je v ňom – prepytujem – iba poznanie odvodené z pozorovania každodennosti. Táto skúsenosť by sa dala zhrnúť do premisy: ak politiku nevyhľadávam ja, vyhľadá si ona mňa! Dostihne a postihne ma tak či tak, pripraveného či nepripraveného, vzdelaného či sprostého, nájde si ma bez ohľadu na to, či som študent, alebo dôchodca. Chcel som vidieť politike pod sukňu a odvtedy, ako som vyštudoval sociológiu, sa mi zdá, že ten pohľad je o niečo odbornejší. Daňou z pridanej hodnoty je to, že kvalifikovanejší pohľad pod sukňu politiky je oveľa menej vzrušujúci ako pohľad laický. Prepáčte mi za lascívnosť, ale je to niečo ako rozdiel v optike milenca a gynekológa.“

V roku 1980 je teda Stanislav Radič, podľa vtedajších kritérií, hotovým človekom. Splnil všetko, čo od neho socialistická spoločnosť očakávala: zaobstaral si robotnícky pôvod, vyštudoval, odkrútil si vojenčinu, nastúpil do výrobného procesu a založil si rodinu, v ktorej očakávali prírastok. Všetko je teda relatívne v najlepšom poriadku.



Najväčšia a jediná ratolesť manželov Radičcovcov – dcérka Eva.